

PROSJEKTOPPSUMMERING: Slik kan Norge kildesortere

Dato: 25.05.2020

Forord: Et visuelt løft for kildesortering av avfall

På kommunikasjonsseminaret i mars 2019 lanserte Avfall Norge og LOOP et felles prosjekt for å utvikle en ny nasjonal merkeordning for avfall. Ett år etter, er vi svært glade for å kunne presentere den nye merkeordningen som legger tilrette for en felles praksis for farge- og symbolbruk for sortering av avfall. Med den nye merkeordningen har kildesortering av avfall fått et visuelt løft. Lik farge- og symbolbruk vil skape en rød tråd i avfallshåndteringen, forenkle kommunikasjonen og ikke minst understreke viktigheten av å sortere riktig slik at avfallet på ny kan bli ressurser i den sirkulære økonomien.

Merkeordningen er utviklet av Goods på oppdrag for Avfall Norge og LOOP. Takket være et tett og godt samarbeid med aktører fra hele verdikjeden for avfall har resultatet blitt et felles merkesystem som skal brukes på emballasje, på avfallsdunken hjemme, i bedrifter og i det offentlige rom. Når samme symbol og farge viser hvor plasten skal kastes, uansett hvor man befinner seg, blir informasjonen tydelig og lett å forstå. Målet er at folk intuitivt vet hva som skal kastes hvor, uten å måtte bruke tid på å "dekod" informasjonen.

Nå skal mange i gang med å ta merkeordningen i bruk. Avfallsdunker og emballasje skal merkes, og innbyggere skal lære hva de nye merkene betyr. Det vil ta tid, men vi har stor tro på at vi vil lykkes fordi alle drar i en og samme retning.

Merkeordningen alene vil ikke være nok til at vi når målet om 65 prosent materialgjenvinning. Men, for å komme dit er det mange små og store brikker som må på plass. Den nye nasjonale merkeordningen er en av dem.

Med hilsen styringsgruppen for prosjektet;

Bente Sørum, Eva Skjold, Anja Ronesen, Nancy Strand.

Bakgrunn for prosjektet

I Norge har vi hatt felles avfallssymboler et par tiår. Symbolene brukes av de aller fleste avfallsselskaper, og på en god del av emballasjen. Men symbolene fungerer ikke så godt digitalt eller på små flater. Det har heller ikke vært gitt noen føringer på hvilke farger man skal bruke. Derfor er det opp til hver enkelt kommune, IKS, eller bedrift å bestemme hvilken farge som skal brukes for å vise hvor man skal kaste ulike avfallstyper.

Ulik praksis i kommunene

Resultatet er at praksis varierer fra kommune til kommune, og fraværet av enhetlig symbol- og fargebruk virker forvirrende på innbyggere. For avfallsbransjen er det et isolert poeng å gjøre resirkulering så enkelt som mulig for innbyggerne. Feilsortering reduserer verdiskapningen i bransjen ved at råvarer forurenses og at muligheten for å gjenvinne verdiene på en effektiv og lønnsom måte reduseres. For produsenter som setter emballasje ut på markedet er det også viktig at forbrukeren gis så god veiledning som mulig slik at emballasjen samles inn igjen.

Bred enighet om behov for standardisert merkeordning

Det har derfor vært et sterkt påtrykk og bred enighet i avfallsbransjen om behovet for en standardisert merkeordning. Lik symbol- og fargebruk i hele landet gir muligheten til å kommunisere enda tydeligere et felles budskap om sortering. Det understreker også viktigheten av å sortere avfall, og kan også bidra til å styrke avfallsbransjens omdømme. I en kartlegging gjennomført blant kommuner og interkommunale avfallsselskaper høsten 2019, sier hele 98 prosent at en felles merkeordning vil virke positivt på omdømmet til avfall- og gjenvinningsbransjen. En lik symbolbruk for kildesortering av avfall er også nevnt i EUs sirkulærøkonomipakke 2.0 som et tiltak for å øke materialgjenvinning.

Videre arbeid for å harmonisere innsamling av avfall

Den felles merkeordningen er første steg i et arbeid for å harmonisere innsamling og behandling av husholdningsavfall og lignende avfall, slik at Norge kan oppnå 65% materialgjenvinning i tråd med EUs langsiktige målsetting for såkalt kommunalt avfall (husholdningsavfall og lignende avfall fra næringslivet).

Finansiering

En rekke aktører har bidratt med midler for å realisere prosjektet. I tillegg til å finansiere prosjektet, bidrar et slikt spleiselag til å forankre prosjektet slik at alle deltakende aktører har eierskap til merkeordningen.

Følgende har bidratt med midler i prosjektets første fase:

- Returselskaper: Grønt Punkt Norge, Norsirk, Resy, Sirkel Glass, Norsk Metallgjenvinning, Renas, ERP Norge, Recipo, Batteriretur og Dekkretur.
- Opp i mot 100 kommuner og IKS har bidratt med midler
- Private avfallsselskaper: Ragn-Sells og Stena Recycling

I 2020 har prosjektet fått støtte fra Handelens Miljøfond. Midlene skal gå til videreutvikling og tilrettelegging for distribusjon, blant annet ved å lage en mer omfattende designguide. Dette vil gjøre det enklere for ulike målgrupper å ta merkeordningen i bruk.

Prosjektorganisering

Prosjektet har vært ledet av Avfall Norge og LOOP i fellesskap. For å lykkes med prosjektet har det vært viktig å etablere et bredt samarbeid, og sikre involvering og forankring i både den kommunale og den private delen av avfallsbransjen, blant returselskaper og andre interesse- og næringslivsorganisasjoner. Det har derfor blitt etablert følgende grupper som har bidratt med innspill og vært med på å ta sentrale beslutninger underveis:

En ressursgruppe - har bistått med kommunikasjonsfaglige råd underveis.

Deltakere: Ingeborg Ukkelberg (ÅRIM), Tone Pettersen Olden (TRV), Gunhild Solberg (Sirkel Glass), Anders Ellefsen (Ragn-Sells), Sofie Østergaard (Norgesmøllene).

En referansegruppe - bindeledd mot andre viktige nasjonale interessenter.

Deltakere: Halvard Hauer (Norgesgruppen), Gunstein Instefjord (Forbrukerrådet), Kari-Lill Ljøstad (Grønt Punkt Norge), Guro Kjørsvik Husby (Norsirk), Camilla Skjelsbæk Gramstad (Virke), Sverre Huse-Fagerlie (MEF), Kari Bunes (Emballasjeforeningen), Cecilie Lind (Avfall Norge), Marianne Haugland (Samfunnsbedriftene).

I styringsgruppen: Eva Skjold (BIR), Bente Sørum (Ragn-Sells), Nancy Strand (Avfall Norge), Anja Ronesen (Renas).

Gruppene har vært gode høringsinstanser underveis i prosjektet. Blant annet har dette vært viktig for å beslutte at de nye merkene skal bygge på de danske piktoagrammene, samt å gjennomføre grep for å tilrettelegge symbolene for emballasje.

Den danske merkeordningen

Dansk Affaldsforening, Avfall Norges søsterorganisasjon i Danmark, lanserte i 2017 et felles dansk piktogramsystem. Systemet er bygd opp etter et legokloss-prinsipp, med ulike farger for hvert materialslag. Kvadratformen gjør det enkelt å kombinere merker etter hva slags avfall som skal sorteres.

Et grundig arbeid ligger til grunn for utarbeidelsen av piktogramsystemet, og prosjektet har vært en stor suksess: Tre år etter lansering bruker 90 prosent av danske kommuner disse piktogrammene.

Fra dansk samarbeid til et felles nordisk prosjekt

Det ble tidlig besluttet at den nye norske merkeordningen skulle baseres på det danske piktogramsystemet, men tilpasses norske forhold. Siden det ennå ikke er etablert produsentansvar for innsamling av emballasje i Danmark, har de danske piktogrammene primært blitt utviklet for avfallsbransjen med tanke på merking av avfallsdunker. Et viktig grep i Norge har derfor vært å tilpasse symbolene for at de skal fungere godt på emballasje.

Underveis i prosessen ble det også klart at Avfall Sverige ønsket å sette i gang et prosjekt for å få på plass en felles nasjonal merkeordning. Dermed var tidspunktet godt for å løfte dette opp på et nordisk nivå. I løpet av prosjektet har det blitt etablert et nordisk samarbeid som involverer Sverige (Avfall Sverige og FTI), Finland (Kivo), og Island, og i alle avfallsorganisasjonene ønsker man å slutte opp om et harmonisert nordisk system som bygger på det danske piktogramsystemet.

I EUs sirkulærøkonomipakke 2.0 “A new Circular Economy Action Plan”

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>) lansert 11. mars 2020, vises det også til at en felles farge- og symbolbruk for

kildesortering skal vurderes som virkemidler for å harmonisere avfallsstrømmene. Både felles merking av emballasje og felles praksis for fargebruk på dunker nevnes i handlingsplanen. Dersom dette skal realiseres står vi sterkere sammen med de andre nordiske landene, og har mulighet til å påvirke utformingen av et slikt system.

Den norske prosessen

Bred involvering en nøkkel for å lykkes

I Norge har involvering av returselskapene (selskapene som forvalter produsentansvaret) og produsenter blitt sett på som svært viktig for å lykkes med prosjektet. Dette gjelder særlig for emballasje. For at merkene skal fungere godt på emballasjen er det gjort en rekke tilpasninger for å tilrettelegge best mulig for bruk på små flater som emballasje ofte har. En tilleggseffekt av dette er at symbolene også fungerer godt på digitale flater.

Kartleggingsarbeid

For å få en oversikt over gjeldende praksis, behov og holdninger til en felles nasjonal merkeordning ble det gjennomført to kartleggingsundersøkelser. Den ene gjennomført av LOOP, tok for seg hvilke begreper som benyttes på de mest vanlige avfallstypene. Resultatene her ble blant annet brukt til å bestemme navn på de ulike avfallstypene.

Det ble også gjennomført en bred spørreundersøkelse mot kommuner og IKS for å få en oversikt over hvilke avfallstyper som sorteres ut, hvilke begreper som brukes, hva slags innsamlingsløsninger som benyttes og hvilke farges som brukes i kommunikasjonen. Her ble det også spurt om holdninger til en standardisert merkeordning.

Undersøkelsen viste blant annet at 75 prosent bruker fargede lokk på dunker for avfall som hentes hjemme (n=63). Det er stor variasjon i fargebruken. De fargene som er mest brukt på dunkene er blått på papir (75 prosent), brunt på matavfall (71 prosent) og grått på restavfall (71 prosent) og oransje* på glass og metall (33 prosent). 59 prosent oppgir at de ikke bruker dunk for plastemballasje. For farlig avfall oppgir 38 prosent at de har rød boks. 37 prosent sier at de ikke har henteordning for dette avfallet, og 25 prosent at de ikke har avfallsbeholder for farlig avfall.

Av de som bruker poser (n=21) , svarer 80 prosent at de bruker grønn pose for matavfall. 59 prosent svarer at de bruker blå pose for plastemballasje.

Undersøkelsen viser også at de aller fleste er svært positive til en standardisert merkeordning, og mener at det vil gjøre kildesortering enklere, og bidra positivt til avfallsbransjens omdømme.

Det var 78 respondenter til undersøkelsen. Av de som har svart jobber 76 prosent i et IKS, og 24 prosent i en kommune. Ca 37 prosent av respondentene jobber i kommuner/ IKS med mellom 25.000 - 64.000 innbyggere, mens 29 prosent jobber i kommuner/IKS med mer enn 65.000 innbyggere.

Undersøkelsen ble gjennomført av Ipsos MMI på oppdrag for Avfall Norge og LOOP.

* Sirkula har gjennomført en kartlegging for å se hvilke farger som benyttes av kommuner/IKS på eksempelvis dunkelokk. Denne undersøkelsen viser at en større andel bruker oransje på dunkelokkene enn det som kommer fram av Ipsos sin undersøkelse.

Åpen innspillsrunde og workshops

I november 2019 ble det lagt fram et forslag til nye merker, og i etterkant ble det arrangert en åpen innspillsrunde for å få tilbakemelding på designforslaget. Det kom inn over 80 innspill fra både kommuner og interkommunale avfallsselskaper, produsenter og andre. Det ble så gjort justeringer på designet på bakgrunn av innspillene. For å sikre at symbolene hensyntar praktiske utfordringer for bruk på emballasje ble det også arrangert en workshop for produsenter i samarbeid med Grønt Punkt Norge.

Involvering av fargeblinde og svaksynte

For å sikre at de visuelle justeringene som er gjort også fungerer for personer med nedsatt syn eller ulike former for synshemminger har vi hatt dialog med rådgiver på universell utforming hos Blindeforbundet. Det ble også gjennomført en brukertest med 5 personer med ulike synshemminger. Tilbakemeldingene fra brukerpanelet og blindeforbundet støtter justeringene som er gjort. Samtidig må det tas høyde for at det er vanskelig å finne et system som fungerer optimalt for absolutt alle. Brukerpanelet pekte også på behovet for at visuelle symboler må støttes av tekst, og gav en generell anbefalning om at det må brukes store størrelser på f.eks. klistremerker når man skal merke ulike innsamlingspunkter.

Tilpasninger som er gjort i Norge

I arbeidet med å tilrettelegge det danske piktogramsystemet for Norge er følgende prinsipper lagt til grunn:

- **Brukervennlighet:** Merkeordningen er kategorisert etter materialtype, hvor samme materialslag får samme farge. Det gir et enkelt og logisk oppbygd system som kan benyttes uavhengig av innsamlingssystem.

- **Det nordiske perspektivet:** en harmonisert nordisk merkeordning gjør at symbolene kan brukes på emballasje på et større, nordisk marked. Et nordisk samarbeid kan også gjøre merkeordningen attraktiv i europeisk sammenheng.
- **Innsamlingsordningene i Norge:** Det er gjort justeringer som skal hindre risiko for feilsortering. For eksempel har porselen har fått en annen farge enn glass. Det er også gjort grep for enklere utrulling av merkeordningen ved å vise hvordan merker kan settes sammen. Dette kan redusere kostnader knyttet til produksjon av fysisk materiell som klistremerker.
- **Hensyn til svaksynte og fargeblinde:** Forenkling av symboler, tydeligere tekst og økt fargekontrast er grep som er gjort som øker lesbarheten av symbolene

De norske symbolene for avfallstyper med henteordning

I stor grad er tilpasningene gjort for å gjøre symbolene bedre egnet for bruk på mindre flater som emballasje. Det ble vurdert som viktig for å etablere en tydelig visuell sammenheng mellom det vi kaster og hvor det skal kastes. Tilpasningene som er gjort er:

Teksten tatt ut fra selve symbolet

I de danske symbolene er navnet på avfallstypen skrevet med store bokstaver og hvit tekst inne i selve firkanten. For å bedre lesbarheten er teksten tatt ut av symbolet, og satt under i svart skrift med små bokstaver. Det er enklere for folk å lese og oppfatte ord skrevet med svart skrift og små bokstaver. Ved å sette teksten under symbolet kan også størrelsen på ikonet inne i symbolet økes. Det gjør det også lettere å tilrettelegge for flere språk.

Redusert detaljnivå

Detaljnivået på symbolene er redusert. Dette gjør symbolet tydeligere på mindre flater, og de egnert seg også bedre for digital bruk.

Økt kontrast på farger

Et par av fargene i det danske piktogramsystemet er litt svake. For å øke lesbarheten har noen av fargene fått økt kontrast.

Hvorfor har vi gått bort fra noen farger som er godt etablerte i Norge?

Mange har ønsket at den nasjonale merkeordningen skal ta utgangspunkt i farger som allerede er godt etablert i Norge. Eksempelvis har mange kommuner og IKS tatt i bruk oransje som lokkfarge på glass- og metaldunken. Når det gjelder plast bruker en stor andel blått som farge, men en like stor andel bruker denne fargen på papir. Når det gjelder matavfall brukes fargen brun i noe større grad enn grønn.

Det har ikke vært mulig å ivareta dette ønsket og samtidig gå for et harmonisert nordisk piktogramsystem. Et sentralt poeng ved et nordisk samarbeid er at merking på emballasjen skal kunne forstås i alle de nordiske landene.

Videre drift og forvaltning av merkeordningen

Det er LOOP som har ansvaret for å forvalte merkeordningen videre. Merkeordningen og en enkel brukermanual ligger på sortere.no/avfallssymboler.

Implementering

Implementering av den nye merkeordningen kommer til å gå over tid, men gitt interessen for prosjektet og den positive mottakelsen både i avfallsbransjen og blant produsenter, vil det kunne ta kortere tid enn i Danmark å oppnå de samme resultatene. I kartleggingen som Ipsos gjennomførte høsten 2019 sier 97 prosent at de er positive til å ta i bruk den nye merkeordningen. Samtidig svarer 68 prosent at det vil ta tid å implementere de nye merkene.

Kostnader knyttet til implementering

Å implementere nye kildesorteringsmerker vil i en overgangsfase medføre økte kostnader for både avfallsbransjen og produsenter. 58% av de spurte i undersøkelsen sa seg enig, eller delvis enig i dette utsagnet.

Kostnadene vil først og fremst være knyttet til opptrykk og utforming av nytt kommunikasjonsmaterieell, klistremerker, skilter, samt personell for å få merket nye dunker etc. Det er ikke foretatt noen kostnadsanalyse av hva dette vil koste for den enkelte.

Det er laget en egen presentasjon som kan benyttes for å fortelle om merkeordningen internt i egen organisasjon.

Fargede lokk på avfallsdunker

Mange selskaper bruker fargede lokk på dunker for å gjøre det lettere for innbyggerne å vite hvor de skal kaste ulike typer avfall hjemme. Den nye merkeordningen gir ikke føringer på hvorvidt man skal bruke fargede lokk eller ikke, men man kan fint benytte de nye fargene på dunkelokk, og det oppgis RAL-farger for alle avfallstyper. Det er derimot

ikke ønskelig at selskaper kasserer fungerende løsninger. I en overgangsfase oppfordres det derfor til å bruke klistremerker og heller bytte lokkfarge når dunker er utslitt og likevel skal byttes ut.

Ny nasjonal merkeordning på sortere.no

Den nye merkeordningen er allerede i bruk på sortere.no. I 2020 vil det også lanseres en sortere app hvor de nye avfallsmerkene tydelig fremkommer. Merkeordningen er også synlig i sortere.no sine kanaler i sosiale medier.

Merking av emballasje

I april 2020 lanserte Grønt Punkt Norge nye sider om emballasjemerking for produsenter. Flere produsenter er allerede i gang med å merke emballasjen sin, eller planlegger for dette. Når mange av de største produsentene begynner å ta i bruk de nye emballasjemerkenes vil dette bidra til å spre kjennskap til de nye symbolene. Det legges også opp til at de nye symbolene skal brukes i felles kommunikasjonskampanjer fra blant annet Grønt Punkt Norge.

Se grontpunkt.no/emballasjemerking

Sagt om merkeordningen

«Det skal være enkelt og intuitivt å handle miljøvennlig i hverdagen. En felles merkeordning for avfall i Norge er svært etterlengtet, og et godt steg i riktig retning for å gjøre det enklere for forbrukerne å kildesortere riktig.»

Framtiden i våre hender

«Enhetlig, tydelig og lett forståelig merking er viktig for å gjøre det enkelt å kildesortere, og vi tror det vil være svært positivt med felles praksis i Norden. Vi støtter derfor gjerne dette initiativet ved å være en ambassadør.»

Ellen Behrens, Orkla

«Forbrukerrådet mener den nye nasjonale merkeordningen er tydelig og lett og forstå, og når symbolene tas i bruk både på emballasjen og avfallsdunken vil det gjøre det enklere for folk å sortere riktig.»

Gunstein Instefjord, Forbrukerrådet

«Norgesgruppen ser svært positivt på at det er utarbeidet en tydelig merkeordning som vil forenkle kommunikasjon om kildesortering på emballasjen, og ser også mange fordeler ved at dette nå blir et felles system i hele verdikjeden.»

Halvard Hauer, Norgesgruppen

«De nye merkene er intuitive og tydelige, og Norgesmøllene starter nå fortløpende å ta i bruk de nye merkene på all emballasje på våre produkter fra juni»

Sofie Østergaard, Norgesmøllene

Kontakt

De nye symbolene, og en enkel brukerveiledning ligger på sortere.no/avfallssymboler.

Har du spørsmål, eller trenger mer informasjon? Vi vil gjerne høre fra deg! Ta kontakt med:

Hildegunn Iversen: hildegunn@loop.no

Mona Sæther: mona.saether@avfallnorge.no

